מחשבת ישראל · אחרונים · רמחל

מאמר העיקרים

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מאמר העיקרים

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מאמר-העיקרים/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 4
פרק ג 6
פרק ד 8
פרק ה 9
פרק ו 9
פרק ז 10
פרק ח 11
פרק ט 13
פרק י 14

פרק א

בבורא יתברך

מה שצריך שתדע בתחלת הכל, הוא שיש מצוי אחד אדון כל הנמצאות שהמציאם בעת שרצה, ומקיימם כל הזמן שירצה, ושולט בהם שליטה גמורה, הוא האלוה ית' שמו:

המצוי הזה ית' הוא מצוי שלם בכל מיני שלימות, אין בו שום חסרון כלל ועיקר. אינו תלוי בזולתו ולא מתפעל מזולתו כלל. אין התחלה למציאותו ולא סוף כלל, פירוש - שלא נתהוה אחר ההעדר, ולא יבואהו ההעדר כלל, אבל תמיד היה ותמיד יהיה, אי אפשר העדרו כלל וכלל. הוא סבת כל ההוים ואין עליו סבה אחרת אלא הוא מעצמו מוכרח המציאות:

עוד צריך שתדע שהמצוי הזה ית"ש אין בו שום הרכבה ולא ריבוי בשום פנים, אלא הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ואין שייך בו שום ענין מעניני הגופים ומקריהם, והוא משולל מכל גבול וגדר מכל יחס ומכל חוק טבעי:

ועל הכל צריך שתדע שאמיתת ענינו ומציאותו ית' אינה מושגת כלל, ואין לה דמיון עם שום אחד מן הענינים שבברואים ועם שום אחד מהציורים שמדמה הדמיון ומשכיל השכל, ואין מלות ותארים שיהיו ראוים לו ונאותים אליו באמת, אבל נדבר בו כל מה שנדבר במלות על דרך ההשאלה וההעתקה, כדי שנבין מה שיצטרך לנו להבין מענינו ית', כי כיון שאין אתנו אלא מלות יורו על ענינים טבעיים ומוגבלים בגבולי הנבראים אי אפשר לדבר בלא מלות אלה. אבל זו מודעא רבא לכל מה שנדרוש ונדבר בענינו ית' שאין התארים והמלות המתיחסות לו מתיחסות על צד האמת, אלא על צד ההשאלה, לא זולת, והזהר בזה מאד:

פרק ב

ברוחניים

האדון ית' שמו, כמו שביכלתו הבלתי בעל תכלית ברא הנמצאים הגופניים שרואים עינינו, כן רצה וברא נמצאים אחרים מעולים מכל אלה בלתי מורגשים ומוחשים מן החושים שלנו. וכמו שנתן לנמצאים הגופניים האלה גבולים מיוחדים, וחוקים, כן נתן חוקים אחרים לנמצאים המעולים האלה כפי מה שגזרה חכמתו היות נאות להם לפי ענינם. ואמנם למה שהוגבל בגבולים הנודעים אצלנו שהם הגבולים הטבעיים שבהם נרגשים מחושינו נקרא גופני, ומה ששולל מגבולים אלה נקרא רוחני, וגבוליו וחוקיו הם כפי מה שראוי לענינו וכמ"ש:

וצריך שתדע שכמו שבגופנים יש מינים שונים וכפי התחלף המין כן יתחלפו החוקים המיוחדים לו, כן ברוחניים ימצאו מינים שונים כולם מן הסוג הרוחני, ובהתחלקו המין יתחלפו החוקים אשר להם, אמנם כלל גדול הוא בכל הסוג הרוחני שאין ענינו ולא גבוליו מושג לנו באמת כמות שהוא, אבל ידענו מציאותם וקצת ענינים מענינים כפי מה שמסרו לנו הנביאים והחכמים ז"ל:

והנה מיני הסוג הזה שלשה, האחד נקרא כחות נבדלים, והשני מלאכים, והשלישי נשמות. הכחות הנבדלים הם נמצאים רוחניים משוללים מגופות, זכים ומעולים מאד והם היותר קרובים אל שכינתו ית', ועליהם הוא שורה תמיד, ונקראים בשמות כפי מדרגתם, גלגלי הכסא או אופנים וכיוצא. המלאכים, הם נמצאים רוחניים שנבראו לעשות שליחותו של הבורא ית' בכל מה שיחפוץ והם ממונים כל אחד על ענין מה שמסר לו הרצון העליון. ויש בהם מדרגות שונות זו למטה מזו וכל מדרגה מהם יש להם חוקים וגבולים כפי מה שנאות להם על פי החכמה העליונה. הנשמות, הם נמצאים רוחניים מעותדים לבא בגופות ולהתחבר בהם וליקשר בהם קשר גדול, ולהם חוקים פרטיים כפי ענינם וכפי המצבים שלהם, פירוש - כי הנה מצבים שונים נמצאים לנשמות, שהרי יש להם מציאות חוץ לגוף ומציאות בתוך הגוף, והמציאות חוץ לגוף הם משני מינים, האחד מציאותן טרם היותן בגוף, והשני מציאותן חוץ לגוף אחר שכבר היו בו. וכפי כל המצבים האלה כן נגבלים בגבולים ונעשים עלולים למקרים שונים ומתחלפים כפי מה שיאות למצב שהן בו. המלאכים, כלם הנה הם משרתים ית' עושי דברו, וכל דברי העולם נעשים על ידיהם בין לטוב בין לרע, ומצד זה מתחלקים לשתי כתות, כת הטוב וכת הרע, פירוש - הממונים לטובות בין הטובות הגופניות בין הטובות הנפשיות, והממונים לרעות הגופניות והנפשיות, והממונים על הרעות נקראים מלאכי חבלה ומזיקין:

עוד מין אחר של נבראים נמצאים שהוא מין אמצעי בין גשמי ורוחני, והיינו שיש בו קצת מגבולי הגשם ועניניו ומשולל מקצתם, ושם המין הזה נקראים שדים, ויש בהם קצת גופניות, אך לא כגופניות שלנו, ויש בהם קצת עניני רוחניות אך לא כרוחנים ממש. וגם בהם יש מדרגות מדרגות ומינים שונים, וכפי מדריגותיהם כך הם החוקים והגבולים שלהם:

אין לך דבר בעולם התחתון בין עצם בין מקרה שלא ימצא כנגדו ענין מה למעלה בכחות הנבדלים, וכן אין לך דבר למטה שלא יהיו עליו ממונים מכת המלאכים שמנהיגים

אותו ומחדשין בו ענינים ומקרים כפי מה שיגזור האדון ב"ה ומה שפועלים העליונים בגשמיים נקראהו השפעה:
כל ההשפעות הבאות מן העליונים לצורך התחתונים עוברים דרך הכוכבים, ונמצאו הכוכבים המשפיעים היותר קרובים לתחתונים, ואולם השפעתם אינה אלא כפי מה שנמשך בהם מלמעלה:
לכל אלה הרוחנים נתן האדון ב"ה רשות לפעול בתחתונים פעולות שלא כדרך הטבעי כשיעוררו אותם התחתונים על ידי אמצעיים ידועים שהוכנו ונתיחדו לזה. אמנם אין בכח שום אחד מהם לעשות כל מה שירצה, אלא לכל אחד יש גבול מה שהוגבל לו, שעד אותו הגבול ובאותם הדרכים בלבד שנמסרו לו, יוכל לפעול אותם הפעולות שנמסרו לו שיפעלם, ויש בדברים האלה דברים מותרים לנו, ודברים אסורים לנו, והוא ענין ספר יצירה ומעשה כשפים:

פרק ג

בתורה ומצות

עיקר הבריאה כלה היא שרצה הבורא ית' לברוא האדם שיהיה מתדבק בו ית' ונהנה בטובה האמיתית, וזה על ידי שיהיה לפניו שני דרכים דרך הטוב ודרך הרע ויהיה לו כח לבחור באיזה מהם שירצה, וכשיבחר בדעתו ובחפצו בטוב וימאס ברע, אז תנתן לו הטובה האמיתי הנצחיית. ואמנם כל שאר הנבראים לא נבראו אלא שראתה החכמה העליונה צורך בם לשימצא עולם שלם, ימצא בו האדם בבחינה זו שאמרנו, ויוכל לעבוד אותו ית' להשיג על ידי זה הטובה האמיתית. ואולם מה הוא הצורך שיש לעולם בכל הנבראים האלה איננו נודע אצלנו, אך מה שקבלנו מן החכמים ז"ל הוא שעיקר הכל האדם, ושבעבורו נבראו כל שאר הנבראים, ושעיקר בריאתו של האדם אינה אלא לשיזכה לטובה האמיתית. ואולם ראתה החכמה העליונה שכדי שישיגו הטובה האמיתית הזאת ראוי בתחלה שינוסה ויעמוד בניסיון. והנה לצורך זה ברא לו עולם שיהיה בו מקום לינסות בו, דהיינו שיהיה בו מציאות טוב ומציאות רע, עד שיוכל למאוס ברע ולבחור בטוב:
ואמנם מציאות הטוב והרע האמיתי הוא שהנה שם האדון ב"ה בעולם קדושה וטומאה. פירוש - קדושה הוא מציאות קורבה אליו ית', וטומאה הוא מציאות ריחוק ממנו ית'. הקדושה היא השפעה שהאדון ב"ה משפיע במי שראוי לזה והשראה ששורה עליו, הטומאה היא ריחוק שהקב"ה מתרחק והעלם שמתעלם. אמנם האמת הוא שהנה ברא

האדון ב"ה איזה כחות רוחנים לצורך ענין זה והם כחות יושפע מהם חושך וזוהמא, אשר בכל מקום שתמצא שם הזוהמא ההוא מרחק ממנו הקדושה ויתעלם משם אורו ית', ואלה נקראים כחות הטומאה:

ואולם שם האדון ב"ה כח במעשי האדם לעורר את השרשים העליונים, והיינו שיהיו ממשיכים אור שפע קדושתו ית' ואור טובו, או המשך הזוהמא והטומאה ההיא. והנה יחד לו מעשים שעל ידם תמשך הקדושה וצוהו להתמיד בהם, והם כלל המצות, ויחד מעשים שעל ידם תמשך הזוהמא, וצוהו לימנע מהם, והם כלל האיסורים:

ואמנם הטובה האמיתית אינה אלא הדבקות בו ית'. והנה המצות כבר ביארנו שהם הממשיכים שפע קדושתו ית' ואור טובו על כן אלה הם האמצעיים שעל ידם תושג הטובה האמיתית, כי מי שהרבה להתקדש בשפע קדושתו ית', הוא ראוי להדבק בו, וליהנות בטובה האמיתית, ומי שהרבה ליטמא בזוהמא שזכרנו הוא יהיה בלתי ראוי לידבק בו, וידחה ממנו. ואמנם יש בכל הדברים האלה מדריגות רבות, בין בשפע הקדושה או הזוהמא שזכרנו. וכן בטובה שנקנית על ידי המעשים הטובים והדחיה שנדחה האדם ממנה על ידי הרעים, והוא ההפרש שבין אדם לחבירו במעלה האמיתית וכמ"ש עוד בס"ד:

וצריך שתדע שכמו שניתן לאדם שיהיה ממשיך לעצמו קדושה או זוהמא, כן ניתן לו שבכח מעשיו ימשיך בכל הבריאה כלה הקדושה או הזוהמא. ונמצא כל הבריאה מתתקנת או מתקלקלת על ידי האדם, ויחשב זה לזכות לצדיקים שמטיבים לבריאה ולחובה לרשעים שמקלקלים אותה וכמ"ש לפנים:

ואמנם הדרך שבו ממשיכים מעשי האדם את ההשפעות האלה הוא בכח הקבלה שזכרנו למעלה שיש בין הנמצאים השפלים ובין הכחות העליונים, עד שכאשר יתנועע אחד מן הנמצאים למטה הנה יגיע ההתעוררות אל הכח המקביל לו למעלה, ואז על ידי הכח ההוא תסובב התולדה שתסובב בהמשכת ההשפעות. כי הנה אם המעשה ההוא יהיה מחלק המצווים, יתעורר הכח שעליו ויתחזק, ועל ידו תמשך ההשפעה של קדושה ממנו ית' כפי ענין ההתעוררות שנתעורר. ואם יהיה המעשה מחלק הנמנעים יגרום פגם בכח העליון כפי ענין המעשה הרע ההוא ויתעלם כנגד זה אורו ית' ויתרחק, ויתעורר תחת זה אחד מן כחות הטומאה ההפכי להשפעות הקדושה שנתעלמה, וימשך ממנו משך זוהמא כפי ההתעוררות שנתעורר. ועל דרך זה בתשובה יסור הפגם ולא יהיה עוד כח לכח הטמאה לפעול, ותשוב השפעת הקדושה ותמשך כראוי:

פרק ד

בגמול

הנה מין האדם נתיחד מכל שאר המינים שניתנה לו הבחירה, וכח למעשיו להמשיך ההמשכות שזכרנו, ומצד זה נוסף בו ענין שאינו בשום אחד משאר המינים והוא, שיוגמלו מעשיו מדה כנגד מדה. והגמול הזה נחלק לשני חלקים, האחד בעולם הזה והאחד בעולם הבא:

גמול העולם הבא הוא שכפי מעשיו שעשה בעולם הזה כן תקבע לו מדריגה בטובה האמיתית, שהיא הדבקות בו ית' ויהנה בה לנצח נצחים. וגם הוא יחולק לשני חלקים, בעולם הנשמות ובעולם התחייה, יבואר עוד לפנים בס"ד. גמול העולם הזה הוא שכפי מעשיו יוגזר עליו הצלחה או צרות מאיזה מין שיהיה:

וצריך שתדע שעיקר השכר באמת הוא הטובה האמיתית שיזכו בה הצדיקים לעתיד לבא, וכן העונש היותר עצום הוא אבוד הטובה ההיא לגמרי. אמנם יש מצות שכפי מדת הדין הצודקת ראוי שיוגמלו בעולם הבא וגם בעולם הזה בהצלחות העולם הזה וטובותיו, וכן יש עבירות שכפי מדת הדין הצודקת ראוי שיענש עליהם בעולם הזה ובעולם הבא. ויש מצות שהדין נותן שיגמלו בעולם הבא ולא בעולם הזה. ועבירות שהדין נותן שיענש עליהם בעולם הבא ולא בעולם הזה. ומצות שהדין בהם שיוגמלו לגמרי בעולם הזה ואין נשאר לבעליהם כלום בעולם הבא. ועבירות שהדין עליהם לעולם הזה ולא יענשו בעליהם כלום בעולם הבא. והשופט הצדיק דן את הכל בשלימות באופן שהכל נעשה ביושר, בלי עולה כלל ועיקר:

והנה כמו שהגוף והנפש ביחד עושים המעשים בין הטובים בין הרעים, כן הגמול צריך שיוגמלו יחד. אמנם בחטאו של אדם הראשון נגזר על המין האנושי כלו מיתה, באופן שלא יוכל להגיע אל הטובה האמיתית בלי שימות. והענין כי הנה נשאב בגוף זוהמא שאי אפשר לו שיגיע לדביקות העליון בהיות זוהמא זו שאובה בו, ואינו יוצא ממנה עד שימות וישוב לעפר, ואז ינקה ממנה וישוב ויבנה בטהרה בלי זוהמא כלל, ואז תשוב בה הנשמה ויחיה ויחדיו יאירו באור החיים לנצח, ויהנו בטובה האמיתית כפי המעשים שעשו בחייהם בראשונה, וזה ענין תחית המתים המפורסם בכל ישראל:

ואמנם כל הזמן שהגוף בעפר הולך ואובד צורתו הראשונה, הנשמה עומדת במקום מנוחה אם זוכה, והיינו עולם הנשמות, ומשגת שם מעין מה שתשיג לעתיד לבא אחר התחיה כפי המעשים שעשתה בחייה:

פרק ה

בגן עדן וגהינם

והנה הוכנו מקומות לנשמות בצאתן מן הגוף, אחד לנוח בו אם זוכה עד זמן התחיה, ואחד ליצרף בו בעונשין אם עונות בה שמונעין אותה ממנוחה. והנה מקום המנוחה נקרא גן עדן, ויש בו מדריגות שונות, ויש גן עדן תחתון וגן עדן עליון. בתחתון יושבות הנשמות בדמות הגופים שהיו בם, ונהנות שם במיני הנאות רוחניות, והמקום מוכן למיני ההנאות ההם שהוחקו לימצא שם. ובעליון, יושבות הנשמות בבחינת נשמות ממש ונהנות במיני הנאות רוחניות גדולות ונשגבות מההנאות שבתחתון, ויש שם חילוף זמנים ושנוי עתים להנאות שונות ומתחלפות ומדריגות שונות לנהנים בהם:

והגהינם הוא מקום לנשמות הראויות ליענש, ושם מגיע להם צער ומכאובים כפי מה ששייך בהם לפי ענינם. ויש מדריגות שונות של צער כמו שיש מדריגות שונות של תענוג. ובצער ההוא ישאו החוטאים את עונם. ואם ראוים הם לשכר אחר כך הנה יטהרו מחטאם וילכו למנוחה. ואם לא יענשו עד אבדם, ודבר זה לא יקרא לישראל אלא מעט מן המעט:

פרק ו

בהשגחה

הנה האדון ב"ה משגיח תמיד על כל בריותיו, ומקיימם ומנהלם כפי התכלית שבעבורו בראם:

ואמנם בהיות שנתיחד המין האנושי להיות בו השכר והעונש כפי מעשיו וכמ"ש למעלה, גם ההשגחה בו משונה מההשגחה בשאר המינים. וזה כי ההשגחה בשאר המינים הוא לקיום המין ההוא באותם החוקים והגבולים שרצהו ית' שמו. והנה ישגיח בפרטי כל מין ומין, למה שמגיע מהם אל כלל המין כלו, אך לא למה הם אישים, כי הנה אין התכלית בם אלא לשלימות המין הכללי. אמנם המין האנושי, כל איש ואיש ממנו מלבד מה שמגיע ממנו אל כללות המין, הנה יושגח ביחוד על מה שהוא בפני עצמו, ויודנו מעשיו כלם ביחוד ויגזרו עליו גזירות ביחוד, כפי פרטות ענינו:

וצריך שתדע שאמנם פעולות האדם תחלקנה לשני מינים, האחד הוא מה שהוא לו זכות או חובה, דהיינו שיעשה בה מצוה או עבירה. והשני מה שאינו לא זה ולא זה, כי אין בה ענין לא למצוה ולא לעבירה. והנה כל מה שנוגע למצוה או עבירה יהיה באיזה צד שיהיה כלו מסור בידו של האדם, אין לו מי שיכריחהו עליו כלל, ועל כלם ישקיף

השופט העליון לדון אותם כפי מה שהם ולגזור כנגדם הגמול הראוי. ואשר אינו ענין לא למצוה ולא לעבירה, הנה ענין האדם בהם כענין שאר המינים במקריהם. שהנה יובא להם מכח עליון שינועעו אליו, אם לשמירת חוקות מינו, או להגיע לו שכר או עונש כפי מה שראוי לו:

והנה האדון ב"ה הוא המשגיח על הכל, ודן את הכל, וגוזר כל הגזירות. והמלאכים הם משרתיו ממונים כל אחד בתפקידתו להניע את גבוליו, ואם להמציא לאדם כדרכיו על צד הגמול, כמו שאמרנו למעלה:

וצריך שתדע שאע"פ שהאדון ב"ה באמת יודע כל, ולא נעלם ממנו דבר, ואין ידיעה מתחדשה אצלו כלל, הנה הנהגת עולמו ומשפטיו לא יסד אותה על פי זה אלא על פי סדר המשפטים שרצה בה, מתדמה לנימוסי מלכות הארץ, ודן את הדברים בבתי דינין של מלאכים בעדים שיעידו על הענינים, וקטגורין שיתבעו דין, ומליציה שיליצו זכות, וכלם מלאכים שמשאם מה שזכרנו, אלה (להעיר) [להעיד] על הנעשה בעולם, אלה לקטרג, ואלה להליץ, וגמר הדין כפי המשפט הנכון והישר:

פרק ז

בנבואה ונבואת משה

רצה האדון ב"ה והכין מין גלוי שיהיה מתגלה בו אל בני האדם עודם בחיים בעולם הזה שיתגלה להם ויגלה להם ענינים מה שיחפוץ מסתריו וסודותיו ומעניני השגחתו, וממה שיביא על בריותיו וזה נקרא נבואה:

הגילוי הזה הנה הוא בדרכים מיוחדים מה שראתה חכמתו ית' היותו נאות לזה, ויש בו מדריגות על מדריגות שונות, אך הכולל בכלם שיתברר לנביא בודאות גמור, שהמתגלה לו הוא כבודו ית' וישכיל מה שיגלה לו, ולא ישאר לו שום ספק בנבואתו כלל:

ואמנם בהגיע ענין זה לנביא הנה תקדם לו רעדה גדולה, וכל איברי גופו יזדעזעו ויבטלו הרגשותיו, וישאר כאיש ישן, ואז מתוך תרדימתו זאת יתראו לעיניו מראות מה שיתראו ישיג בם גילוי הכבוד אליו, וידע מה שיהיה הרצון העליון שיודע לו. והנה מלבד הידיעות שירויח הנביא בגילוי הנבואה הנה מי שיגיע להיות נביא מוכרח הוא שנתדבק בו ית' דבקות גדול, עד שיזכה לגילוי הזה. ואולם מצד דביקותו זה תהיה מעלתו מעלה גדולה, וכבר יגיע לעשות נסים ונפלאות כפי מדריגת הדביקות שהשיג:

ואמנם צריך שתדע שכל המדריגות כלם שבנביאים, כלן שפלות ממדריגת נבואתו של משה רבינו ע"ה ונבדלות ממנה הבדל גדול, שכלן אפשר שיגיע להן כל אדם שיזכה, אך נבואת משה רבינו ע"ה היא מדריגה אחת שנתיחדה לו אי אפשר לאחר שישיגה כלל: והנה למטה ממדריגת הנבואה יש מדריגה נקראה רוח הקדש. ענין שיושפע שפע ממנו ית' אל שכל האדם בהגיעו אליו יוקבע בו ידיעת ענין מה בלתי ספק ובבלתי טעות, וידע הדבר בשלמות סבותיו ותולדותיו כל דבר במדריגתו:

ואולם על ידי השפע הזה אפשר שישכיל דברים שמגדר ההשכלה האנושית הטבעית להשכיל אותם, אמנם יתרון השכיל אותם על זה הדרך מהשכיל אותם על הדרך האנושי הוא, שעל זה הדרך יושגו בלי עמל ויושגו בלי טעות, ולא ישאר בם ספק, מה שאין כן בהשכלה שעל דרך האנושי. ואפשר שישיג גם כן ענינים מה שאין בגדר ההשכלה האנושית שתשכילם ומכללם הנסתרות והעתידות:

והנה רוח הקדש זה היה הוא נרגש למשיגיו, שהמקבלו יכיר בלי ספק שהוא שפע נשפע לו. אמנם עוד יקרה לפעמים שיושפע בלב אדם שפע שיעמידהו על תוכן ענין מהענינים אך לא ירגיש בו המושפע, אלא יגיע לו כמי שנופלת מחשבה בלבבו ונקרא על דרך ההרחבה ושלא בדקדוק רוח הקדש:

פרק ח

בגאולה

הנה מבחר המין האנושי הוא ישראל ועם המעותדים לדביקות בו ית', וראוי להם שיהיו מעוטרים בעיטורי קדושה גדולה ותהיה שכינתו ית' שורה עליהם ומתדבקת בם שישתלמו בה עד שיזכו לטובה האמיתית:

וצריך שתדע שאע"פ שהטובה האמיתית נקנת מכל אחד ואחד בפני עצמו כפי מעשיו, אמנם אין כלל הבריאה משתלם עד שתסודר כלל האומה הנבחרת בסדר נכון ותשתלם בכל עטוריה ותתדבק בה השכינה, ואחר כך יגיע העולם למצב השלם ויזכו הפרטים כל אחד ואחד כפי מה שזכה במעשיו:

ואולם דבר זה עדיין לא נשלם מתחילת הבריאה ועד הנה, כי מיד שנברא אדם חטא, ואחר כך שהתחילו האבות ונמשכו הבנים אחריהם להיות לעם סגולה, עם כל זה מעולם לא נשלם הדבר כראוי מפני כמה חטאים שנזורו בם אחור מהתיקון השלם, ונמצא שעל כל פנים צריך שנגיע לזה שתהיה האומה בשלימותה בכל התנאים הצריכים לזה, ותקבל

הבריאה כלה שלימותה ואז יוקבע העולם במצב המתוקן שבו יוקבעו הצדיקים להנאה הנצחיית ותהיה הנאתם בה כל אחד לפי מעשיהם:

והנה שיתא אלפי שנה הגבילה החכמה העליונה לעבודת בני האדם והשתדלותם על השלימות ואחר כך יתחדש העולם בצורה אחרת ראויה למה שיעשה בו אחרי כן, דהיינו ההנאה הנצחיית לזוכים לה, וטרם יכלו ו' אלפים אלה הנה צריך שתעמוד האומה הנבחרת במצבה השלם, שיוכלו ליעתק הדברים אחר כך אל הנצחיות, וזה מה שהובטחנו עליו שיהיה על כל פנים, והאמצעי לזה יהיה אחד מזרע דוד שיבחרהו האדון ב"ה לזה ויעזרהו שיצליח בו, והוא מלך המשיח. והנה בזמנו ועל ידו יתוקנו ישראל תיקון גדול וכל הבריאה אחריהם שירבה הטוב בכל הצדדין ויסור הרע לגמרי, בין במה שנוגע לנפש ובין במה שנוגע לגוף, דהיינו לב האבן יעשה לב בשר, והוא שתגבר בבני האדם הנטיה לטובות ובאופן שלא ימשכו אחרי החומר כלל אלא ינטו תמיד לעבודה ולתורה ויתגברו בה, וכנגד זה תרבה השלוה והרוחה ולא ימצאו נזקים ולא הפסדים כלל, והוא מה שהבטיחו הנביאים, לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי וגו', ולא יהיה סכלות בעולם אלא כל הלבבות יהיו מלאי חכמה ורוח הקדש יהיה שפוך על כל בשר באופן שיזכו לו הכל בלי קושי כלל, והוא מה שאמר הנביא, אשפוך רוחי על כל בשר וגו'. והנה ישמחו ויעלצו ברוב הטובה והם מתדבקים בבורא ית' ועובדים לפניו עבודה שלימה, ועל ידי זה יהיו מתעלים והולכים עילוי על עילוי עד שיגיעו למה שצריך שיגיעו לו לעבור ממנו אל מצב הנצחיות בחידוש העולם:

והנה באומות העולם יעשה בירור גדול באותם שימצאו באותו הזמן, אותם שכפי המשפט העליון יהיו ראוים לכליה ישמדו בחרב ובדבר וכל מיני עונשים, ואותם שיהיו ראוים להנצל ינצלו וישארו ויכירו האמת ויעזבו אליליהם וישתעבדו לישראל, ויהיה להם לתפארת עבוד את ישראל ושרת אותם, באשר יכירו וידעו שהנה על ידי זה יגיע להם מה שאפשר שיקבלו מן הקדושה ואור ה'. והנה ימצא העולם כלו נמשך אחר עבודת הבורא ית' ולא תהיה עבודה זרה כלל בעולם, והוא מה שאמר הנביא, אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' וכתוב, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

ואמנם החיים כלם צריך שימותו ויחזרו לעפר לפחות שעה אחת קודם תחית המתים ואחר כך ישובו ויחיו אותם הראוים לקום בתחיה:

והנה בתחיה יקומו צדיקים ורשעים, והרשעים שחטאו ולא נשלם בהם העונש הראוי יענשו אז כראוי להם. ואמנם אחרי התחיה יהיה יום הדין הגדול שידון הבורא ית' את כלם וישפוט הראוים לישאר לנצחיות, והראוים ליאבד. הראוים ליאבד יענשו כפי מה

שראוי להם, ולבסוף יאבדו לגמרי, והראוים לישאר ישארו במדריגה שתגיע להם, כפי המשפט בעולם שיחודש:

והנה אחר שהוכנו הראוים לישאר בנצחיות כל אחד במדריגתו הנה העולם הזה יחזור לתהו ובהו, דהיינו שיפסד צורתו, וישוב מים במים כמו בתחלת הבריאה, ובין כך ובין כך הצדיקים שזומנו לנצחיות הקב"ה יעמידם במאמרו כמלאכי השרת בלי שיצטרכו לעולם זה. ואמנם לא ישיגו עדיין הטובה האמיתית הראויה להם, אלא אחר שעמד העולם תהו הזמן שגזרה החכמה העליונה, ישוב ויחודש בצורה אחרת נאותה למה שראוי שיהיה לנצחיות וישובו הצדיקים וישבו בו ויתקיימו בו לנצח נהנים בטובה האמיתית כל אחד כפי מדריגתו:

פרק ט

בענין הנסים

הנה כל הנבראים כלם לא נהיו אלא מפני שכך גזר רצונו ית'. וכן כל החוקים והגבולים שלהם לא הוחקו בהם, אלא מפני שכך גזרה חכמתו ית' היותו נאות בהם. ואמנם כמו שחקק כל החוקים האלה ברצונו, כך יכול לבטלם ולשנותם כרצונו, בכל עת וזמן שירצה. ואמנם בענינים שיחדש ית"ש בעולם שלא בדרך החק שחקק לטבע, הוא הנקרא נס. והנה על הרוב האדון ב"ה רוצה לקיים הטבע בחוקותיו, כי כיון שבחר בו ועשהו כמות שהוא ודאי שידע היות זה המובחר שבפנים. אמנם אעפ"כ לא יחדל מלשנות אותו בזמן שירצה לפעמים נודעים אצלו:

ואולם אפשר שיעשה נם להודיע אמתת השגחתו ויכלתו, ואפשר שיעשהו לפי שכך יאות במעשה ההוא. ואמתת הדבר אפשר שתהיה מושגת ונגלית לפי פשט המעשה וענינו המפורסם, ואפשר שיהיה לפי הנסתר שבדבר וסתרי ההשגחה שבו, ואפשר עוד שיהיה לטעמים אחרים רבים בלתי מושגים לנו כלל:

והנה כבר יקרה שיעשה הקב"ה נסים על ידי עבדיו הקרובים לו להראות החבה שהוא מחבב אותם והכח שמוסר להם להיותם שולטים על הבריאה, וכפי מדריגתם בקורבה אליו ית' כך יהיה כחם לשיעשו על ידם נסים ונפלאות:

ומכלל זה הענין שהנה רצה האדון ב"ה ליקרא בשמות שונים כפי סתרי ההשפעות שהוא משפיע לעולמו, וההנהגה שמנהיג, ואמנם רצה וחקק שבכח שמותיו הקדושים בהזכרם יתחדשו גם כן נפלאות רבות בעולם. ואולם חילק וסידר הדברים בחכמה נפלאה ושם

סגולה בכל שם ושם, כמו שגזרה חכמתו להמשיך בהזכרתו השפעות מה שעל ידיהם יתחדשו הנפלאות האלה:

פרק י

בענין התורה שבע"פ והש"ס

הנה האדון ב"ה לא רצה לכתוב את התורה בביאור מספיק שלא יצטרך לה פירוש, אלא אדרבא כתב בה דברים הרבה סתומים מאד שלא היה אפשר ביד אדם בעולם לעמוד על כוונתם האמיתית, בלי שימסר הפירוש בקבלה שתבא ממנו ית' שהוא בעל הדברים. דרך משל, מצות תפילין, מצות מזוזה וכיוצא בהם, שבא הציווי עליהם, ולא נתבאר בכתוב מה ענינם. אמנם האמת הוא, שבכוונה מכוונת העלים האדון ב"ה כוונת דבריו האמיתית לטעמים נודעים אצלו. ואמנם כל זה שהעלים בתורה שבכתב הנה מסרו למשה רבינו ע"ה בעל פה וממנו נמשך המסורת לחכמים דור אחר דור:

והנה במסורת הזה נתבארה כונת הכתובים לאמתה ונודע לנו אמתת מעשה המצות כמו שהאדון ב"ה רוצה בהם:

והנה נמצאו דברי התורה שבכתב בבחינת הסכמתם עם הפירוש המקובל מתחלקים לשלשה חלקים:

החלק הראשון הוא כלל ענינים בא כללם בכתוב, אך לא פרטיהם, ונתבארו הפרטים במסורת:

החלק השני הוא כלל כתובים שביאורם מסופק באשר יסבלו פירושים שונים, ונתבארה ההכרעה במסורת:

החלק השלישי הוא כלל כתובים שלפי המלות באמת תהיה הכונה אחת, ונתבאר במסורת היות הנרצה מתחלף מאד מהנראה. ועל זה אמרו ז"ל הלכה עוקפת את המקרא. אמנם אין פרטי החלק הזה רבים, ולא עוד אלא שאם תטרח ותעמיק בדבר תמצא שלא יהיה הפשט מכחיש לגמרי ההלכה ולא מתנגד לה, אבל יובן באיזה בחינה ובאיזה גבול:

וממה שקבלנו שאמנם בעל התורה ית"ש כתבה על דרכים פרטיים וחוקים מיוחדים, וכשנרצה להבין כונת בעל הדברים בה הנה צריך שנהלך בהם על פי החוקים ההם, ובדרכים ההם, וזולת זה אע"פ שכבר היה אפשר שינתן פירוש בדברים תסבולנה אותו המלות היטב, ואפשר שתורינה עליו ביותר הרוחה, אמנם על כל פנים לא יהיה הפירוש ההוא אמיתי בדברים ההם, כיון שבעל הדברים כיון בהם כונה שונה מזו. ואמנם החוקים האלה והדרכים הם כלל הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם עם כל פרטיהם:

וצריך שתדע עוד כי הנה עיקרי הדינים כלם מה שבמצות עשה ומה שבמצות לא תעשה כלם מקובלים הם ממשה רבינו ע"ה, אמנם קבלו ז"ל שדברי המסורת רמוזים הם בתורה שבכתב ברמזים שונים על פי דרכי הרמיזה ידועים להם, והיה מפורסם ומוסכם אצלם שטוב בעיני ה' שנעמל גם בזה החלק, פירוש - בידיעת מקום רמזי התורה שבעל פה בתורה שבכתב, ועל כן יטרחו כל אחד מהם לבקש הרמזים האלה, כפי מה שיראה לו יותר נכון, וזה מה שתמצא פעמים רבות בש"ם משא ומתן לבקש ראיות לדין מן הדינים, וכבר יהיה ביניהם מחלוקת על הראיות, ותמצא הראיות עצמם שאמנם לפי דרכי ההבנה הפשטית לא יאותו יפה. אך הענין הוא מה שאמרתי לך, שהנה הדין אצלם בקבלה, אבל יטרחו לבקש לו הרמז בתורה שבכתב על השורש שזכרנו למעלה. והנה לא ירצו באותם הפירושים שתהיה זאת כונת המשך המקרא ההוא, אבל ירצו שלזה כיון בעל התורה בה במה שרצה לרמוז בדרכי המקרא ההוא בדרכי הרמז נוסף על מה שרצה לבאר בדרכי הפשט, ויקראוהו לפעמים אסמכתא. והנה כל זה שאני מדבר עתה הוא בחלק המצות והדינים, אך בחלק ההגדות יש עוד עיקרים אחרים, ביארתים לך במקום בפני עצמו:

ואמנם יש עוד ענינים אחרים שהם תקנות מן החז"ל ואעפ"כ ימצאו להם רמז רחוק מאד בכתובים, ונקרא גם זה אסמכתא, אמנם היא אסמכתא יותר שטחיית הרבה מהראשונה שזכרנו, ויכונו בה לזכרון לענין, ולא יחדלו לכוין בזה גם כן היות אפילו זה רמוז בתורה אע"פ שהוא רמז רחוק מאד, והוא על צד הצפיה בעתידות, שהכל גלוי לפניו ית' ועל הכל רמז, אלא שרמזו בדרך רחוקה כיון שאין הדבר ההוא חלק מביאור המצוה כלל.

ואמנם יש עוד פרטי דינים שלא קבלום ויוציאום בדרכי הסברה או בדרכי המדות ואפשר שיחלקו בם, וכפי הפסק שיהיה למחלוקת כן תהיה החובה עלינו לשמור ולעשות מבלי שיהיה המחלוקת שהיה בם חולשה לפסק כלל, כי אולם כך צונו ית"ש שבהיות מחלוקת בדיני התורה יוכרע הדבר בבית דין ומה שיצא מן ההכרעה ישמר בכל תוקף: וממה שקבלנו עוד שמצות לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, הכונה שכיון האדון ב"ה ית"ש במצוה זו היא שיהיה כח ביד בתי דיני ישראל וחכמיהם לגזור גזירות ולתקן תקנות ונהיה כלנו חיבים לשמוע להם, ושלא לעבור על דבריהם כלל. ונדע שכל התקנות האלה שיתוקנו לשמירת מצות התורה, ולעשות הרצוי לפניו ית', הנה דעתו ית"ש מסכמת שישמרו שמירה מעולה ככל מצות התורה עצמה, ולא עוד אלא שכך באה המצוה בקבלה לעשות סייגים לתורה. וכבר היה ראוי שיצוה עליהם הוא ית"ש בתורה עצמה, אלא שהיה הרצון לפניו שיבא הדבר מצדנו, ושנהיה אנחנו המעמידים עלינו מצות על פי דרך תורתו, ובאותם החוקים והגבולים שנתן לדבר. והנה אין הפרש בין

חיובנו במצות המבוארות בתורה ובין חיובנו בתקנות החז"ל וגזירותיהם, שכך הרצון לפניו שנשמור המבוארות בתורה כמו שנשמור את אלה, וכך ממרה את פיו העובר על המבוארות כעובר על אלה, ואין הבדל ביניהם אלא במה שהם ז"ל הבדילום, דהיינו שהספקות בדברי תורה יודנו לחומרא, ובדברי סופרים יודנו לקולא. והרי זו כמו שתאמר שהעריות תהיינה בכרת ומיתת בית דין ולבישת שעטנז באזהרה, ושבשר בחלב יהיה אסור בהנאה וחלב יהיה מותר, שאין אלה אלא הגבולים שכפי רצונו ית'. אמנם בענין החיוב, המצות בגבול שהוגבלו אין הפרש בין אחד לאחד כלל. ומזה נמשך שישאו ויתנו כ"כ בתקנות רבות וגזירות רבות שבאמת אינם אלא מדברי סופרים, וירבו בהם הפרטים והמחלוקות, כל זה מפני ששוו בעיניהם הדברים האלה בבחינת החיוב בהם כמו כל שאר המצות שבתורה, שאמנם רצונו ית' היה שיבואו על זה הצד, פירוש שיבואו מאתנו. והנה הדבר שוה שיצוינו שנשים טוטפות בין עינינו, או שיצוינו שנגזור עלינו גזירות לשמירת תורתו, זו מצוה שצורת עשיתה באופן זה, וזו צורת עשיתה באופן זה, וגדרם אחד שהוא עשית רצונו ית' וגזירתו:

וממה שקבלו ז"ל בפירוש המצוה הזאת גם כן הוא שיהיה כח ביד בית דין לבטל דבר מן התורה כשיהיה לתכלית שמירת התורה עצמה, ובגבול שיהיה בשב ואל תעשה, ולא בקום עשה, ועל פי זה השרש גזרו מה שגזרו בשופר ובלולב ביום שבת כמבואר במשנה וש"ס כפי הקבלה הזאת שהיתה בידם. ת'ו'ש'ל'ב'ע':